

Вплив батьківської прихильності на розвиток самостійності дошкільника

Садовська Х. В.

*магістрантка ННІ психології,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: sadovskaks@krok.edu.ua*

Сингаївська І. В.

*кандидат психологічних наук, професор, директор ННІ психології,
ВНЗ «Університет економіки та права «КРОК», м. Київ, Україна,
e-mail: irinas@krok.edu.ua,
ORCID: 0000-0001-6802-0081*

Самостійність є однією із якостей, які необхідні сучасній людині. Батьки і педагоги, враховуючи вік дитини, чекають від неї певної міри самостійності у виконанні повсякденних справ, пізнавальної діяльності, організації вільної діяльності тощо. Не менш важливо і те, що більшість дітей прагнуть незалежності від дорослих [1].

Сучасні дослідження проблеми вказують на те, що у дошкільному віці діти відчують гостру потребу бути самостійними у виборі виду діяльності та її змісту. Однак спостереження за батьками та педагогами показує, що дорослі або надмірно регламентують діяльність дітей, рідко надаючи їм можливість проявити ініціативу та здійснити вибір, або під час вільної діяльності дітей не взаємодіють з ними, не реагують на труднощі, що виникають у процесі діяльності, не надають допомогу [2].

Існують різні підходи до розуміння природи прив'язаності. Вивченням цієї проблеми займалися такі вчені, як Д. Зейфман та С. Хазан, Дж. Боулбі, В. Берман та М. Сперлінг, М. В. Яремчук, Т. В. Казанцева. Джон Боулбі вводить поняття «надійного тилу» і дає характеристики стосунків прив'язаності. А також передбачає, що індивід «конструює» внутрішню робочу модель, виходячи зі свого досвіду, що повністю підтверджує теорію про те, що прив'язаність зароджується в дитинстві і має безпосередній вплив на взаємини людини з іншими та світом протягом усього життя [3]. Спираючись на сучасні теоретичні трактування, прив'язаність можна позначити як пошук та встановлення емоційної близькості з іншою людиною, необхідною для адаптації та виживання, що надає дитині надійну безпеку та емоційну підтримку.

Дошкільне дитинство охоплює значну частину життя дитини. Цей вік-пряме продовження раннього віку у сфері загальної сензитивності, що здійснюється нестримним онтогенетичним потенціалом до розвитку. В даний період умови життя активно розширюються: межі сім'ї розширюються до меж вулиці, міста та країни. Дитина відчуває велике бажання увійти в доросле життя, а також брати в ньому активну участь, що поки що їй недоступно. Дитина прагне самостійності. Ця суперечність породжує рольову гру-самостійну діяльність дітей, що моделюють життя дорослих.

Якісні зміни розвитку особистості дошкільника:

- усвідомлення дитиною свого місця у світі, розуміння навколишнього середовища породжує нові мотиви поведінки, під впливом яких вона здійснює свої вчинки;
- дієвість мотивів забезпечують розвиток почуттів і волі, стійкість поведінки, її незалежність від зовнішніх обставин.

Особливість соціальної ситуації розвитку дошкільника полягає у її відкритості, динамічності та певною мірою незавершеності. Тому з педагогічної позиції важливо не лише розкрити зміст соціальної ситуації розвитку, а й у її контексті забезпечити поле

особистісних змін дитини за рахунок вирішення актуальних життєвих завдань шляхом підсилення та стимулювання дитячого розвитку [4].

Дитячу самостійність найчастіше розуміють як здатність дитини діяти без допомоги дорослого. Дитина стає самостійною, освоївши певний зміст, засоби та способи дії. Ініціатива дітей спрямовується на те, щоб діяти по-своєму, тобто всупереч вимогам дорослих. Діти вже вміють спрямовувати свою ініціативу на те, щоб краще та швидше виконувати доручену ним чи задуману ними справу відповідно до вимог старших.

Самостійність у загальноприйнятому значенні-це незалежність, здатність і прагнення людини вчиняти дії чи вчинки без допомоги інших. Самостійність-це позитивна духовно-моральна якість особистості, що виявляється в ініціативності, критичності, саморегуляції, почутті особистої відповідальності за себе і свою діяльність, умінні ставити певні цілі і досягати їх власними силами [5; 6].

В основі проведеного нами дослідження були покладені наступні методологічні положення:

1. Батьківська прихильність являє собою певний тип емоційного ставлення матері (батька) до дитини, яке проявляється в певних моделях поведінки матері (батька) по відношенню до дитини та в певних моделях їхньої взаємодії.

2. Батьківська прихильність до дитини є основою для цілісного розвитку особистості дошкільника, її окремих індивідуально-психологічних властивостей, умінь та навичок, в тому числі і самостійності.

3. Самостійність дошкільника являє собою особистісну властивість дитини, яка проявляється в її здатності та умінні задумувати, організовувати та здійснювати ігрову, творчу та трудову діяльність без допомоги дорослого або при його мінімальній участі.

В ході діагностики були опитані 40 дітей та 40 матерів, які мають дітей дошкільного віку (5-6 років).

Для виявлення впливу типів батьківської прихильності на успішність формування у дошкільника самостійності ми використали такі методики: Анкета-опитувальник «Індивідуальний профіль самостійності дитини» О. М. Атарової; Тест-опитувальник батьківського ставлення (А. Я. Варга, В. В. Столін); Тест-опитувальник механізмів психологічного захисту (Р. Плутчик, Г. Келлерман, Х. Конте); Методика дослідження батьківських установок та реакцій (PARY).

Емпіричне дослідження показало, що:

1. У більшості дітей дошкільного віку компоненти самостійної діяльності сформовані переважно на середньому та низькому рівнях. У значної частини дітей (13 осіб) переважає низький загальний рівень самостійної діяльності. Дослідження виявило такі проблеми: відсутність у дітей інтересу, прагнення робити щось самостійно, нездатність зайняти себе навіть на 10-15 хвилин без участі дорослого, нездатність визначити правильний спосіб дій, критично проаналізувати отримані результати, часті звернення за допомогою до дорослого.

2. В більшості матерів переважають ненадійні типи прихильності до дітей. Встановлено, що домінуючими типами ставлення є: надмірна концентрація на дитині, авторитарність та інфантилізація.

3. Встановлено, що між типом прихильності матерів до своїх дітей та їхньою самостійністю існують два типи взаємозв'язку: прямий та зворотній. Прямий взаємозв'язок розкриває позитивну тенденцію, кореляцію надійної батьківської

прихильності та високих показників дитячої самостійності; зворотній-негативну тенденцію та зв'язок ненадійної прихильності і недостатнього рівня розвитку навичок самостійності дошкільників.

4. Встановлено, що оптимальний емоційний контакт матері з дитиною позитивно корелює ($r = 0.34$) з високим емоційно-мотиваційним компонентом самостійності дитини. Чим більше матір вибудовує зі своєю дитиною оптимальний емоційний тип відносин, тим частіше її дитина буде проявляти самостійність у виборі діяльності за власними інтересами.

5. Чим більше матір демонструє прийняття дитини, чим частіше вона відчуває та демонструє по відношенню до неї позитивні емоції, тим більш самостійною у своїй діяльності та інтересах стає дитина ($r = 0.39$).

6. Зворотній пропорційний зв'язок встановлений між емоційно-мотиваційним компонентом самостійності та надмірною емоційною дистанцією з дитиною ($r=-0.32$).

7. Також, зворотній пропорційний зв'язок встановлений між поведінковим компонентом самостійності та надмірною концентрацією на дитині ($r=-0.39$). Чим частіше матір концентрується на дитині, проявляє ознаки гіперопіки, намагається вирішити усі проблеми за дитину та виконати за нею її діяльність, тим частіше такі діти стають неспроможними взагалі знайти будь-який спосіб виконання діяльності.

8. Наявний зворотній пропорційний зв'язок між відкиданням дитини та емоційно-мотиваційним компонентом самостійності ($r=-0.44$). Чим частіше матір тримає дитину на відстані від себе, не проявляє до неї теплих емоцій та почуттів і не стимулює те ж саме зі сторони дитини, тим частіше такі діти не будуть мати власних інтересів.

9. Наявний зворотній пропорційний зв'язок між авторитарністю та автономністю дитини ($r=-0.57$). Чим більше авторитарною є матір по відношенню до дитини, тим менш автономною вона стає у своїй самостійності.

Список використаних джерел

1. Власова О. І. Педагогічна психологія : навч. посібник. К. : Либідь, 2005. 400 с.
2. Барбух Ю. В., Сингаївська І. В. Психологічні особливості стосунків батьків з дітьми старшого дошкільного віку. Держава, регіони, підприємництво: інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку: Міжнародна конференція (21-22 листопада 2019 року, м. Київ). К.: Університет «КРОК», 2019. Ч. 2. С. 412–414.
3. Боулби Дж. Привязанність. М.: Гардарики, 2003. 477 с.
4. Боришевський М. Сімейне виховання як гарант морального становлення особистості. Початкова школа. 2017. № 4. С. 4–9.
5. Акименко Ю. Ф. Психологічна корекція ставлення батьків до дітей молодшого шкільного віку: автореф. дис...канд. психол. наук: 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія». К., 2003. 20 с.
6. Сингаївська І. В., Хохліна І. В. Психологічні особливості самооцінки дітей підліткового віку. Держава, регіони, підприємництво: інформаційні, суспільно-правові, соціально-економічні аспекти розвитку: тези доповідей II Міжнародної конференції (Київ, 20 листопада 2020 р.). К.: Університет «КРОК», 2020. С. 90–92.